

DEBATT

VALET OCH FRAMTIDEN

Av redaktör VERNER HELTE

Vid 1948 års val lanserade högerpartiet en *kärv* linje. Resultatet blev katastrofalt både ur röst- och mandatmässig synpunkt. Nederlaget ledde till en inre rannsakan, till en omprövning av partiets programutformning och propagandauppläggning.

Vid 1958 års bägge val framträdde högerpartiet med parollen om »ett vänligare samhälle». Partiet har aldrig tidigare noterat så höga valsiffror som vid dessa val.

Vid 1960 års val presenterade man på nytt ett kärvt program, man bjöd välfärdssamhällets medborgare att draga in svångremmen ett par hål och stå på egna ben. Svaret gavs i form av minskat röstetal för högerns del och en lysande röstökning för den regerande socialdemokratien. I stället för det beramade regerings- och regimskiftet återkom den gamla slitstarka ministären Erlander med förstärkt röstunderlag. Svenska folket föredrog kärvänlighetens politik framför kärvhetens. Ur psykologisk synpunkt förefaller det rimligt och naturligt.

Vid en analys av orsakerna till att de tre borgerliga partierna inte lyckades ernå den omsvängning av folkviljan, som många hoppats på vid ingången till 1960-talet, måste frågan om den allmänna tjänstepensionens — ATP:s — vara eller inte vara ges högsta prioritet. Oppositionspartiernas talesmän och inte minst den icke-socialistiska pressen trummade ju med stor frenesi och genomslagskraft i

svenska folket, att den 18 september skulle innebära den sittande regeringens fall. För arbetare, tjänstemän och andra medborgare gällde det därför bl. a. att taga ställning till fortsatt välfärds- och välgörenhetspolitik av socialdemokratisk tappning med dess skattemässiga konsekvenser men också med ATP säkrad för framtiden *eller* en i flera hänseenden splittrad borgerlig politik, där ATP befann sig i riskzonen — trots folkpartiets trohetsförklaringar — och där omsättningskattens avskaffande fick vägas mot de högerfärgade besparingarna. I valet mellan det säkra och osäkra vaknade sofflocksliggarna till liv och gick till valurnorna med s-märkta valsedlar i sin hand, samtidigt som stora tjänstemannagrupper lade sin röst för en säkrad ATP. Ur valstrategisk synpunkt är det av betydelse, om tjänstemännens ökade uppslutning kring ATP-linjen skall konservera dessa gruppers röstning för socialdemokratien.

Högerpartiet och särskilt dess riksdagsgrupp måste taga på sig en stor del av ansvaret för att tjänstepensionsfrågan har fått en så central ställning och ett så avgörande inflytande vid 1960 års val.

Vid en analys av den förda politiken kan man också ifrågasätta, hur förnuftigt det varit att i en enda skuggbudget föreslå såväl omsättningskattens omedelbara avskaffande som snart inträdande skattelättnader inom den direkta beskattningens område. Man har

en känsla av att valmännen skulle ha nöjt sig, om endera reformalternativet skulle kunna genomföras inom kort tidrymd. Det är ju i varje fall uppenbart, att högerpartiets många gånger deklarerade vilja till borgerligt samförstånd och samarbete har rönt föga gensvar just på grund av dessa långtgående besparingsförslag.

Med hänsyn till den komplicerade sammansättningen av riksdagens bägge kamrar torde det, trots allt, just för dagen icke vara någon större förlust att de borgerliga partierna förblev i minoritet. Utan en upplösning av första kammaren skulle det ha blivit besvärligt att regera mot en genstörtig första kammarmajoritet av socialistiskt märke. Den socialdemokratiska röstframgången var dessutom av så imponerande mått, att tiden ännu icke tycks vara mogen för en växling av regeringsmakten.

Den nu vitala frågan är vad som bör och måste ske inför 1962 års landstings- och kommunalval, vilka ju under lång tid framåt kommer att påverka första kammarens sammansättning. Om man i detta sammanhang bortser från eventualiteten att något av de nuvarande demokratiska oppositionspartierna lierar sig med regeringen, så framstår det som något fundamentalt väsentligt, att de borgerliga partierna inför valet om två år söker att med allvar och i konkreta former jämka samman sin politik, så att ett gemensamt handlingsalternativ kan växa fram. Det inbördes lurpassandet på olika marginalväljargrupper mellan de tre partierna måste tonas ner, eftersom det endast kan åstadkomma små och betydelselösa partivinster men ingen omgruppering mellan de bägge huvudkombattanterna, socialdemokrater och center-liberal-konservativa. För att travestera en av Jarl Hjalmarsons paroller, så lönar det sig inte för de borgerliga att byta mandat med var-

andra. Meningsskiljaktigheterna i detaljer måste föras åt sidan till förmån för de stora principer, som enar.

Vill man föra en dylik samverkans politik, tvingas man givetvis att vara återhållsam med sådana förslag, som är helt oacceptabla för de närstående partierna. Det bör ju vara så mycket lättare att följa en moderat linje av denna typ om man i riksdag och i val har fått besked om att förslagen i alla händelser inte kan få majoritet. Har man som högerpartiet väl underbyggda reformplaner såsom när det t. ex. gäller ortsavdrag för barn, får man söka sig fram andra vägar än som hittills prövats via partiella förslag för att vinna gehör för sina tankar.

För högerpartiets vidkommande kan man ifrågasätta, om tiden nu inte är mogen att flytta tyngdpunkten i den politiska framställningen från skattefrågorna till samhällsangelägenheter av annat slag. De gångna årens pedagogiskt skickligt genomförda konkretisering av högeralternativet via en årligen återkommande skuggbudget har säkerligen ur många synpunkter haft en god effekt. Finansministern, statsråden i övrigt och andra politiskt insiktsfulla personer har fått en klar bild av riksdagshögerns önskemål och reformkrav. Alternativdiskussionen har därigenom fått en precisering, som haft sitt värde, inte minst jämfört med andra, mer diffust framlagda alternativ. Man skall dock inte blunda för skuggbudgetens egna nackdelar. En är att man i sina beräkningar och ställningstaganden blir starkt bunden vid det material, som regeringen väljer att framlägga i sin statsverksproposition. En annan är att den politiska informationsverksamheten i hög grad kommer att präglas av statsverkspropositionstänkande, budgetteknik och riksdagsspråk. Medborgarna väljer förtroendemän, som har fullmakt att klara upp det kineseri, som riksdagens budget-

arbete utgör, och i gengäld blir de under en hel valrörelse fullproppade med likgiltiga siffror om 10 000 kronorsbesparingar och annat, som *i denna form* ligger utanför deras intressefält.

1960 års valrörelse har över lag bedömts som matt och ointressant. Förklaringen härtill ligger säkerligen i hög grad i valdebattens enformiga ältande av skatter och budgetfrågor. De ledande politikernas koncentration på detta tema — accentuerad av TV- och radiodebatternas tidsbegränsningar — bottenar förmodligen i en vilja att välja ämnen, som är av ett materiellt, nära liggande och påtagligt intresse för lyssnarna och åskådarna. Man utgår därvid ifrån att genomsnittsväljarna har föga intresse för det utrikespolitiska skeendet, den europeiska marknadsuppdelningen och inhemska frågor av typen utbildningsväsendets utbyggnad, rättsvården, ungdomens fritidstillvaro etc.

I själva verket torde det tvärtom vara så, att i varje fall de opinionsledande och opinionsförmedlande grupperna — vilka spelar en utslagsgivande roll inte minst i en valrörelse — är lyhörda för frågor av denna typ. Tidningarna och radion och TV förser dem året runt med fakta och synpunkter, som bidrager till att forma deras uppfattning. När de politiska partierna, som genom sin riksdagsrepresentation skall spegla nationens stora frågor, ställer upp till val, förs dessa huvudfrågor åt sidan och man nöjer sig med att spela sövande och insmickrande melodier. På lång sikt utarmar detta det politiska och medbor-

gerliga upplysningsarbetet och minskar politikens attraktionskraft i stället för att, som avsikten väl är, förstärka den.

I egenskap av bärare av en konservativ kulturtradition synes högerpartiet ha ett särskilt ansvar för att verka i folkupplysningens tjänst, att skapa en god medborgaranda och understryka värdet av det som enar och utgör grunden för solidariteten medborgare och folkgrupper emellan. I en tid, som präglas av statsherravälde och central maktkoncentration, är det givetvis nödvändigt att klart hävda individens integritet och rätt till ett liv i frihet. Men man får inte för den skull glömma bort, att människorna i det moderna samhället är beroende av varandra, att de har behov av inbördes solidaritet och att samhället behöver befogenheter och resurser för att kunna hävda rikets suveränitet utåt och hävda rättssäkerhet, lag och kultur inom landet. I samverkans Sverige är medborgarna tillräckligt upplysta och reflekterande för att se var gränserna går mellan å ena sidan onödiga byråkratisering, maktanhopning och tvångsdirigering och å andra sidan en väl avvägd blandning mellan individuell frihet och gemensamma samhällsangelägenheter. För en moderat högerpolitik är det nog en styrka att vädja till denna medborgarkänsla och till stora gruppers positiva reformvilja.

Den valpolitiska målsättningen är ju inte att endast bibehålla uppnådda röstpositioner. Ny mark måste erövrats och odlas för framtida skördar.

ETT ONÖDIGT NEDERLAG

Partifunktionärer och sifferexperter har redan kastat sig över valresultatet. Dissektionen kommer att bli plågsam

Av pol. mag. HENRIK ÅKERMAN

men givande. De tvehågsna kommer att få sin bit, bortförklararna sin. Ingen kan emellertid undgå att konstatera att

Högern spelat bort borgerlighetens chans. Det är inte längre tal om att vi har rätt i sak utan att vi manövrerat fel. Vad vi trodde före valet är föga betydelsefullt. Självprövningens tid är inne — nu gäller det att välja väg. Men låt oss först stanna upp och se tillbaka. Nederlaget kom kanske oväntat men är inte oförklarligt.

Reaktionen i högerpressen när det blev känt att Ohlin och Hedlund ingått samvetsäktenskap var något blandad. En del organ ansåg att den borgerliga oenigheten nu till fullo blivit manifesterad, andra åter tog nyheten närmast som ett komiskt inslag i valkampanjens elfte timme. Hur man än bedömde valbombens inflytande på de borgerligas chanser i valet så ansågs det allmänt att Folkpartiet och Centern nu definitivt deklarerat sig själva till tredje opponent. En viss oro i Högerleden kunde dock märkas. Segervissheten dämpades. Kunde det vara att man kalkylerat fel? Ville folk kanske behålla sina bidrag och ATP? Ville man kanske t. o. m. hellre »sitta i regeringens mjuka soffa än att stå på egna ben»?

Högern gick fram i valkampanjen med programmet »minskade bidrag — sänkta skatter». Programmet är realistiskt, rättvist och radikalt. Reaktionärt är det bara för dem som ännu inte uppfattat att bidrag bara är en restitution av skatt. När de flesta betalar 25% eller mer i skatter och avgifter till det allmänna håller inte heller förklaringarna om inkomstutjämnningen. De bidrag som självfallet måste betalas ut vid ekonomiska katastrofsituationer har inte heller skurits ner i Högerens förslag. Ändock fanns det en mycket stor svaghet i programmet — det var för beroende av siffermässiga förklaringar. De sista taktiska försiktighetsåtgärderna slängdes överbord när man beslöt att på nytt aktualisera ATP-frågan.

Detta förhållande var inte Socialdemokraterna sena att utnyttja. Angreppen sattes in punktvis utan hänsyn till att ett nytt skatte- och utgiftsprogram måste ses som ett helt. Fattigdomsspöket manades fram för landets åldringar. Den enda som riktigt framgångsrikt kunde bemöta regeringens insinuationer var Hjalmarson. Ute på fältet hade regeringens talesmän det alltför lätt.

Det är möjligt att Ibsen var väl optimistisk, när han sade att en ordinarie sanning varar i omkring tjugo år, men nog varar en osanning en valrörelse ut. I politiken är det tyvärr så att skenet ofta är viktigare än realiteten bakom. Hunden dömes efter håren. Detta har Högern inte tillräckligt beaktat. Det ligger inget ohederligt i att vara så pass smart, att man utformmar sina i övrigt väl genomtänkta förslag så att alternativet också ser ut som ett verkligt alternativ, och inte bara ett slag under bältet på de lägre inkomsttagarna.

Erfarenheten visar att Socialdemokraterna i regel går tillbaka när Folkpartiet går framåt. Även om man naturligtvis inte skall underskatta attraktionskraften av ett konsekvent och självständigt uppträdande, måste man därför konstatera att minskade socialisttröster i första hand kommer Folkpartiet till godo. Regeringen kan endast försättas i minoritet om den *samlade* borgerligheten går framåt. Ett högerprogram som närmast är ägnat att ta röster från Folkpartiet, samtidigt som man minskar detta partis chanser att göra en inbrytning på vänsterkanten, väcker lätt den misstanken att Högern antingen spelar för högt eller också tänker mera på att öka sin egen andel av valmanskåren än att överta regeringsansvaret.

I detta läge hade Folkpartiet endast att lägga om kursen ytterligare ett par streck åt vänster. Dagens Nyheter sty-

rande hand naturligtvis inte att för-
glömma, faktum kvarstår att det var
Högern som tvingade Folkpartiet att
inta en position som man måste önska
att Ohlin egentligen inte uppskattade.
Helt följdriktigt kom debatten därför
att utmåla Högern som den stora mot-
ståndaren och inte Socialdemokra-
terna, må vara sedan att Folkpartiet
även rent taktiskt sett gått för långt.
Enbart detta faktum emellertid att
oppositionen är så splittrad borde
väcka en del programskrivare till
eftertanke. Även om kontakterna mel-
lan de tre oppositionspartierna varit
tillräckliga — vilket jag betvivlar —
men man inte kunnat utforma en ge-
mensam bas, borde man hellre vända
sig till den grupp som har mest in-
tresse av det enskilda partiprogram-
met än mot varandra. Det gäller alltså
att veta när man skall betona likhe-
terna mellan de tre oppositionsparti-
erna och när man skall markera av-
vikande åsikt. Eftersom vi nu en gång
har tre borgerliga partier och inte ett
borde man väl åtminstone försöka
skörda några av de få fördelar som ett
dylikt läge i alla fall ger.

Emellertid lyckades inte Folkpar-
tiet något vidare med sin taktik. Trots
att Dagens Nyheter sökt göra gällande
att valet innebar en seger för Folk-
partiet blev partiets andel av valmans-
kåren 0,7% lägre än vid 1958 års
andrakammarval — men man gjorde
det bästa av en dålig situation! Vän-
stervinden var för stark. I stort sett kan
man säga att förskjutningen skedde en-
ligt receptet katten på råttan och råttan
på repet. Kommunisterna tog åt-
skilliga röster från Socialdemokra-
terna även om det inte syns så mycket
i antalet erhållna mandat. Socialdemo-
kraterna i sin tur måste ha tagit ett
icke obetydligt antal röster från Folk-
partiet samt förmodligen också en del
från Högern förutom att de naturligt-
vis gynnades av det stora valdeltagan-

det. De röster som Folkpartiet förlo-
rade till Socialdemokraterna fick de
till allra största delen igen från Högern
men även från förstagångsröstarna.
Troligt är dock att Folkpartiet
även denna gång förlorat en del röster
till Centerpartiet. Högern förlorade
dessutom säkert också till Centerpar-
tiet. Att Högern alltså inte gick ner
mer än som blev fallet måste bero på
att många ungdomar röstat på detta
parti. Valtendensen är alltså mycket
tydlig. Folkpartiet lyckades inte bryta
in på vänsterkanten — tvärtom för-
lorades ett stort antal röster till So-
cialdemokraterna — men kunde ändå
öka svagt beroende på flykten från
Högern, som kan tacka ungdomarna
för att valet inte blev någon katastrof.

Slutsatsen kan alltså bara bli en.
Skulden för den olyckliga valutgången
faller till största delen på Högern men
även på de två »mittenpartierna» för
deras underlåtenhet att attackera
Socialdemokraterna. Därigenom kan
man säga att Högern inte bara förlo-
rade valet direkt genom förlusterna till
Socialdemokraterna, Folkpartiet och
Centern, utan också indirekt genom att
Folkpartiet förlorade åtskilliga röster
till regeringspartiet.

En ljuspunkt finns emellertid —
Högerns framgång hos de yngre val-
deltagarna. På lång sikt kan man alltså
säga att Högerns program är riktigt.
Men »in the long run we are all dead»
som Keynes sade. Politik måste utfor-
mas så att man får tillfälle att genom-
föra åtminstone en del av vad man önskar.
Här om något gäller satsen att det
bästa är det godas fiende. Ökat infly-
tande får man bäst genom att öka sina
mandat — inte genom att föra striden
på den för Socialdemokraterna gynnsammaste
valplatsen. Därför måste vi nu bevisa
att vi inte är lika konservativa som
Socialdemokraterna utan förutsättningslöst
pröva nya vägar. Självkritik utan modlöshet — ompröv-

ning utan negativism måste bli våra nyckelord. Denna väg är den enda som leder framåt. Det duger varken att en-vist bita sig fast i gamla tankegångar eller att börja vackla av och an som Folkpartiet. Men vad vi framförallt måste sträva efter är att finna en lösning som kan föra den samlade borgerligheten framåt. En lösning är ingen verklig lösning så länge den faktiskt inte låter sig genomföras. Så länge oppositionspartierna är beroende av varandra, så länge bör orsakerna till en allierads nederlag stämma till eftertanke även i de andra lägren. En till-

bakagång för Folkpartiet är en olycka även för Högern och vice versa. På kort sikt kanske ett oppositionsparti vinner därpå men den största vinsten skördas av regeringspartiet. Det vore därför beklagligt om Folkpartiets röstvinster i *absoluta* tal skulle hindra *samtliga* partier från en omprövning av egna positioner!

Vi har råd att kritisera egna misstag. Tiden arbetar mot dem som önskar förse staten med mera makt. Socialdemokraternas politik är felaktig men deras taktik ypperlig. Vår målsättning är riktig men vår taktik fel.